

## 1.

## Felkiáltás a' Hazá' ügyében.

Érezni tudni! ebből áll a' Pallérozódás; akar-  
ni készen lenni! ebből áll a' Hazafiúság.

Ti! kik a' Hazá' csorbáit fájlaljátok; Ti  
nemes Lelkek! kik a' fáklyát legelől vinni ke-  
zetekbe ragadtátok; Ti Hazafiak! kik orvosló  
írományitokkal mind magatokat, mind a' saj-  
tótát fárasztjátok: kinek beszélltek érzékeny  
szívek? — A' Hazának? a' hegyeknek? a' té-  
reknek? a' folyóknak? a' falaknak? — Jaj ezek  
nem éreznek, ha bár angyal nyelven szóltok  
is hozzájuk! kérés, intés, fenyegetés, irtóztatás,  
esdeklés, morál, virtus, vers, próza, mese,  
parabola, szatíra, predikáció, imádság, mind  
haszontalanok! — nincs szívek érezni! — nincs  
kezek megtenni!

Vagy a' Hazafiakhoz szóltok? óh ezek a'  
Haza' terheitől úgy elvagynak foglaltatva, hogy  
még a' magok' kipihenésökre sem nyerhetnek  
időt; ha pedig még enyh óráikban is a' ti pa-  
naszaitokat hallják: kétszeresen vérzik szívek  
a' Hazá' terhétől sújtoltatva!

Vagy a' boldogoknak beszéltek? óh ők  
gondjokat tudják magoknak viselni, — kerülük  
ők a' boldogtalanság' műhelyét, — fáj a' szívek  
ha koldust látnak, 's inkább bezárják előtte  
ajtójokat, — nem szeretnek ők a' siralom' völ-

gyére csak pillantani-is, megleégesznek azzal, ha megbízottjaik szakaszonként kiviszik hozzájuk a' préslest! — A' kiknek hallani kellene barátim szavaitokat, azok nem laknak itt; a' kik pedig itt laknak, azoknak könnyebb volna nem hallani.

Ha a' nemzeti Folyó-írásokat olvasom: jé! melly temérdek gondözönben érzem magamat, midőn a' magyar elmék' rajozó ideáikat megtestesülve látván, álmélkodom, pihenek, 's magamon kívül ragadtatom! — Minden szó a' józan elme' szava, és minden tétel a' józan Filozofia' tétele! Úgy látszik, mintha ég föld frigyét kötve indulnának a' tirann előit' megrögzött édes járma ellen, 's a' természetnek ama' neveltetésünk által elcsikartt ártatlan együgyű tiszta jussait akarnák visszatörvényelni! — Látom a' Tudóst a' tudományiakban, a' Nevelőt a' nevelésiekben, a' Törvénytudót a' törvényiekben, a' Kormányozót az igazgatásiakban, a' Tanítót az iskolaiakban, a' Nyelvtudóst a' filológiakban, a' Hazafit a' polgáriakban, a' Magyar a' nemzetiekben, az Embert a' keresztyéniekben felszóllalni, javítani, remekelni! mindent látok az egy orvosláson kívül.

De ha a' szó csak a' Haza' légjén elenyézik, és azoknak füleikbe nem hat, a' kiknek kellene; há a' sok szónak sincs több haszna a' hallgatásénál; rakjuk-le hát fegyvereinket, pihenjünk, henyéljünk, mulatozzunk; — mi nek őrizzük a' Hazát, ha azok nem őrizik, a' kiknek leg-jobban kellene, és a' kiknek egy jelenlétek hathatósabb volna sokónk' szájánál, karjánál, pennájánál? A' melly méhkason a' tolvaj méhek erőt vesznek, úgy böldegítja-kimagát, hogy a' rablók közé állván, velek egy-

gyütt prédálja önnön honját. Felséges példa a' nemkövetésre!

Ha szabad minden Hazafinak a' maga javallatját beadni, az én javallatom rövideden tehát csak abból állana, hogy ne fáraszsuk magunkat haszontalan se az írással, se az olvasással; hanem éljük-át zavaros rövid életünket a' mint élhetjük. A' ki fortélyokkal boldogúlhat, és elég okos a' mások gyengeségeiket gazdag uzsorával a' maga alattomos hasznaira fordítani, ám boldogúljon; a' ki pedig nem boldogúlhat, túrjon, szenvedjen, kínlódjon; — a' természet' milliom ajándékait használatlan engedje elreppenni, a' maradékra azt az örökséget hagyván, hogy ő-is a' mint tud, úgy boldoguljon, ez lévén vezérszava: *Mundum, quo vadit, vadere sinas*, úgy hogy ha minden jussai legázoltatnának, ha a' falatja szájából kicsikartatnék-is, tanulja-meg azt hideg vérrel elszenvedni, és egy darab fához hasonló bóldog lenni! — Így tehát már készek volnánk a' Haza' bóldogíttásán veréjtekező igyekezetünkkel, 's többé ezen tárgyban pennát se kellene fogni, és én-is bézárnám örökre ezen elkezdett soraimat.

De, két óriási ösztönt látok előttem, a' melly engem nem csak a' mások' írásbeli buzgóságok' meghidegítésétől eltílt, de még magamat-is a' háládatlanság' örök vádja alatt írásra kényszerít; egyyik a' Hazafiúi kötelesség, — másik a' maradék' állapotja és ítélete. — Amaz kívánja, hogy a' Hazában ingyen élő tag és here senki se legyen, hanem kiki tehetsége szerint a' Hazának szolgáljon, és háládatosságát el-ne múlaszsa; mert a' Hazának nem csak fegyverrel lehet szolgálni, hanem pennával-is, és jó néven veszi mindentől, a' mivel és a' men-

nyivel bír, értékéhez mérséklett szolgálatját; — emez pedig azzal vigasztal, hogy a' maradék fáradhatatlan munkáinkat és írományainkat látván, soha se fog bennünket hidegséggel, tudatlansággal, pallérozatlansággal és henyéléssel vádolhatni, ha bár olly szerencsések nem lehetünk-is, hogy őneki egészen bőldog Hazát hagyhattunk volna. — Írjon tehát kiki, a' ki csak szépet és jót írhat a' Haza' tárgyaiban, járjunk el méhekként a' tudományok' virágos mezejekre, és ki ki azon virágokra szállván, melyekhez kedve van, szedjünk kincset, gyűjtsünk gazdagságot, és boldogítsuk a' Hazát 's maradékot, még a' mérges füvekből-is mézet szedgetvén.

Minthogy pedig minden Író csak arról ír, a' mihez ért, és a' mi az ő céljára tartozik, (a' mint mondják, szén-égetőnek tőkén a' szeme), tehát ebből nyilván világos, hogy még eddig minden érintett tárgyak vagy értekezések csak részintiek, melyekből majd annak idejében egy tökéletes egész lehet csinálni. Ne-is fájlalja azt egy Író-is, hogy az ő javallata tüstént nem tellyesítettik; mert úgy örökös tellyesítéssel foglalatoskodnánk, sőt néha egyikkel a' másikat gátolnánk. Plánun szerént kell minden bölcs intézetnek végbe menni, és akkor egy költséggel tíz annyit meg lehet tenni. — Elég még most, ha írományaink olvasókra és kedvellőkre akadhatnak; igen-is sok, ha a' gondolatok' érlelésekre, 's öszszepontolatjukra szolgálhatnak!

Ilyen gondolatoktól élesztetvén, bátorkodom én-is a' Haza' javára czélozó észrevételeimet benyújtani, és a' több érző szívekéivel egygyesíteni; úgy gondolván: hogy több szem,

többet lát, és néha a' rossz tanács-is segíthet a' jobbnak tökéletesítésére; legalább kötelességemnek eleget teszek, ha jó szándékomat a' Hazának bebizonyítottam.

Mikor a' Haza' bódogításáról, 's az ezt tárgyazó intézetekről van szó; legelőször-is a' czélt kell meghatározni, és úgy osztán az eszközöket ahoz mérsékelni. Mi hat a' fő czél? erre három kérdés adhat feleletet, t. i. 1.) azt akarjuk e, hogy a' Haza csak addig legyen bódog, míg mi élünk, a' maradék-is bódogítsa magának, ha, akarja? vagy 2.) hogy a' Haza csak bizonyos időkig, csak egynehány századokig álljon fenn, azután mint más régi roppant Birodalmak, ez-is a' semmiségbe visszaterjen? vagy 3.) hogy a' Haza örökké virágozzon, gyarapodjon? A' kérdés lélekben járó, — nem tréfa, — és nem ok nélkül válik önként három részre; mert valójában ezek közül valamelyik határozza-el, mi tévők légyünk, bizonyos lévén az, hogy mind a' három esetben más eszközökhöz kell nyúlni, és a' czélnak, 's az eszközöknek eltévesztések vagy elcserélések olly labyrint, a' melly rosszszabb a' czéltalan életnél.

De, — ha meggondoljuk Eleink' drágába került megtelepedéseket, Őseink' vérengző háborúikat, 's jussaik' fentartásokért elkövetett rettentő áldozatjaikat; ha megtekintjük rendíthetetlen Kormányainkat, tántoríthatatlan Törvényeinket, hatalmas Intézeteinket, örökös Fundátióinkat, 's nagyot ígérő Ekklesiáinkat; ha figyelmünk alá vesszük egyes Polgártársainkat, ezeknek iparkodásokat, szerző, gyűjtő munkásságjokat, a' maradékjuk' bódogságáról való gondoskodásokat, és minteggy az örök időkre czélozó építéseiket, teremtményeiket;

ha megítéljük Íróink' és Szerzőink' fáradhatatlan munkásságjokat, a' Haza' boldogságának minden titkos szegletecskéit felfürkésző szerénységjeket, 's az eddig csak a' pium desideriumok' országjokba számkiűzött felséges ideáikat; úgy látszik, maga a' dolog szól, 's mindenek egy szívvel, lélekkel a' harmadik kérdésre voksolnak, 's azt kiáltják nyers hanggal: hogy a' Magyar Hazának, az örökkévalósággal trucczolni kell!

Tudjuk hát mi a' cél? tökéletesen! Most már egy lépéssel odább lépven, az a' kérdés következik önként: hogy megegyez e ezen célban minden Hazafi, vagy valakinek kifogása van ellene? Mert ha nem minden tag egygyezmeg benne: akkor ismét híjába kezdünk a' dologhoz, — szinte olly sikeretlen és nevetséges lesz minden igyekezetünk; mintha a' cél és eszközöket cseréltük volna-el, 's a' legnagyobb buzgóságunk, veréjtékünk, csak fanátizmusul tulajdoníttatik. Ha a' célban nem minden Hazafi egygyezne; akkor szakadás volna a' Hazában, és az ellenkezők, minden kérdésen kívül nem Hazafiak, hanem csak a' Haza' vért szopó nadályai volnának; — ha pedig minden Hazafi megegygyez a' célban; akkor esküdjön-fel a' Haza' oltáránál, minden vagyona' elvesztése alatt Hazafinak, — és ilyen készüllettel hozzá lehet fogni a' célhoz.

Célrt érni, eszköz nélkül lehetetlen. A' hozzáfogásban tehát, legelső lépés az eszközök meghatározásai. — Az eszközök terhekkel vagynak párosítva, mellyek mindazáltal annál könnyebbek, mennél több vállakra eloszlanak, úgy hogy, ha a' teher alá minden Hazafi vállat vet, az tehernek sem látszik. — Hogy pedig

a' teher alá minden Hazafi tartozik vállat vetni, az onnan bizonyos: mert ő Hazafi, akarta a' czélt, tehát akarja az eszközt-is, ha élni akar; de különben-is, mi lehet édesebb eledele a' lélekesméretnek azon nyugtató érzelemnél, hogy mi a' mi' tejét szopta Anyánknak, a' melly mindenünket adta, személyünket, vagyonunkat, bátorságunkat védli, minket ezerekkel gazdagít, mi, egy két fillérkével életet, egészséget, megmaradást és bődögságot szerezhettünk? Mi lenne úgy a' Hazából, ha minden Hazafi elszökne, midőn a' közteherről van a' szó? vagy mi volna nemtelenebb, mint álnoksággal élni, a' többi Hazafi' buzgóságát a' maga hasznára fordítani, abból u'soráskodni, csak a' haszonban, 's nem a' terhekben-is részesülni? ez nem egyéb volna a' nemes vérútálta csalásnál. —

Ha tehát a' Hazánkban hibát érezünk, és a' labyrint' kigázolhatatlan kelepceibe hova tovább bényűgöztetni véljük magunkat; azt kell már most kifürkésznünk, hogy ez a' baj onnan származik e, hogy a' czélok' eszközeiket eltévesztvén, egyikik czél' elérése végett a' másiknak eszközeihez találtunk nyúlni? vagy onnan, hogy a' czélban nem minden Hazafi egyez? vagy onnan, hogy az eszközöket nem minden váll akarja emelni? vagy nem mindenik egygyeránt nyom e? és a' harmadik kérdés helyett, nem az első érjük e el?

Valamint csak a' mozdúlhatatlan kőre alapútt épület lehet örökös minden zivatarok' veszélyi között; úgy csak egyedül a' kivétel nélkül tiszta és igazságos erkölcsi nemes lelkűségen eggyesedett társaság lehet állandó minden kísértetek között. De ha a' társaság' lelkébe csak legkisebb helytelen vonás és nem igazságos ki-

vétel bécsúszamlik, a' melly idővel több kivételnek alkalmatosságot szolgáltatván, végre a' legborzasztóbb visszaéléseknek helyet adna, mint a' világ' kezdetitől fogva máig; úgy máttól fogva a' világ' végéig, az ilyen társaság maga magát emészti, veszedelme' magvát ön magában hordozván, — létele csak századokat, — ezredeket csak a' híre számlálhatván.

Igaz, hogy vagynak nagy lelkű Hazafiak, kik sokszor három, négy magokat kivonók' helyeit-is bétöltik; vagynak, kik a' mellett, hogy életök' mécsét a' Haza' kormányjánál a' terhes hivatalokban égetik-el, még a' külső terhekre-is kitekintenek, 's szörnyű áldozatokat tésznek; vagynak nemes Lelkek, kik sokszor életöket, kedveseiket, 's mindenöket a' Haza' boldogságáért kockáztatják; de midőn az által a' kivonók még jobban hízlaltatnak, a' bajok még jobban nevedednek, az erő még inkább fogyatkozik, és végre nem győzván a' terheknek sokát, megcsügged, lerogyik, engedni köteles. Mi haszna van hát a' buzgó Hazafiúságnak? és mit nyer, a' ki magát különösen czégrezi? nem kinevettetést e? — Illyen állapotban volt hajdan Jeremiás, midőn a' Hazája' veszedelmét jövendölte, és fájdalmában már végre sírni se tudott, úgy látta a' Haza' végpusztulását, és még se hittek neki, míg meg nem lett!

Ha a' természet mindenben bizonyos törvény szerént munkállódik, a' melly örökkön örökké ugyan az, és csalhatatlan marad, 's kétkelkedhetetlen igazság és tapasztalás, hogy ugyan azon okok, örökkön örökké ugyan azon mívelleteket-is hozzák-elő; ha az egész természet alkotmánya, rendje, és létele, nagyban mint

kicsinyben csak az aequilibriumon állhat fenn, és nem szenved, hogy egyik mérő serpenyő a másikat lenyomhassa, hanem maga magát egyenletbe hozza; — ha bizonyos az, hogy az igen megerőltetett természet végtére törvényt ront, és csak azért engedi magát erőltetni, hogy az egyenletet annál dühösebb orkán módjára vissza szerezhesse; — ha nyilván van az, hogy a' jó idő után rossz, a' rossz után jó, a' nagy csendesség után nagy zavar, a' nagy zavar után nagy csend szokott lenni, és ez a' rend bár meddig késsen-is, de előbb utóbb csalhatatlanul bekövetkezik; ha szemeinkkel látjuk, hogy még olyan dolgok-is megtörténhetnek, a' mellyek még soha se történtek, mennyivel inkább, a' mellyek már megtörténtek; ha igaz az, a' mit a' Keresztyén Vallás' felállítója, az Idvezítő Úr Jézus Krisztus, a' jóltételről, a' jutalomról, és a' mértékről tanít; úgy hát kétségen kívül való, hogy a' Haza' alapja' letételében, ha ugyan azt örökkössé és rendithetetlenné akarjuk tenni, a' legnagyobb Isteni félelemmel, igazsággal, szentséggel, ártatlansággal és előrelátással kell foglalatoskodni. Láttunk már, hallottunk és olvastunk sok hazai lángokat, mellyek a' visszaélést máglyákon pörkölni kívánván, bűnöst és büntelent egyre pirítottak, 's a' Hazát egy harmadik kézre juttatták! Így volt eleitől fogva, valahol csak a' legszentebb törvények visszaélésre fordítottak, és a' legbölcsebb Fejedelmek-is kijátszottak! — Így lesz örökké, valamig a' Törvény' szentsége, csak legkisebb igazságtalanságra-is és visszaélésre fondorítottik, 's kivétel megengedtetik! Köz a' Haza, köz a' törvény, köz a' haszon, köz a' tereb, köz a' béke, köz a' háború, köz a' jó, köz a'

rosz; hogy tegyen hát két annyit, a' kinek felényi van, és semmit, a' kinek két annyi van?

Mi volna könnyebb, mint olyan áldott Fejedelmek alatt, a' kik nem csak bennünket hátráltatni nem kívánnak; de sőt önnön boldogságunkra kézen fogva vezetni akarnak, nékik engedvén, egy kis áldozattal véghetetlen kincset, örök talpkövet szerezni magunknak? Hiszen ha magunk megegyezésünkkel-is milliókat eszközölhetnénk; bizonyosan a' Fejedelmünk' segítségével miliárdokra gyarapodnánk! Vagy abból áll a' Hazafiság, akármelly nagy kincset-is megvetni, ha az egy kis áldozatba kerül? és jó gazdaság az, 10 forintot ki nem adni oda, a' honnan esztendőnként 1000 forint lenne a' gyümölcs? Ne vádölljunk senkit, ha a' Hazánkban sebeket érezünk, magunkban keressük mind okát, mind orvosságát. — Szent a' törvényünk, szent a' Constitutió! de épen ebből az bizonyodik-meg, hogy az, nem kárunkat, hanem javunkat akarja. Ha pedig a' Constitutió azzal ellenkeznék, a' mi javunkra van, akkor az volna legnagyobb ellenségünk, a' miben menedékünket reményeltük. Nem a' betű' értelmét kellene nézni, hanem a' mondás' lelkét. Hiszen lehetetlen olyan általános polgári törvényt szabni, a' melly minden örök időkre kivétel nélkül szolgálna, sőt az a' törvény, a' melly ezelőtt csak 300. esztendővel élet és idvesség volt; ma már ugyan az a' törvény mondom, lehet a' legkegyetlenebb halál és gyilkosság. Az idők változnak, az ember érik, és örökké előbbre halad; s hát már a' megért kort-is ama régi bőcsőkorbeli törvények kötelezzék? Próbáljunk ma egy eke' ellopásáért valakit felakasztani, mit szól

a' lélekesméret? pedig Hazánk' első századjai-  
ban, ez igen szükséges és hasznos, sőt elkerül-  
hetetlen Articuluss volt. De ma már ezt nem  
szóról szóra kell érteni, hanem csak a' lelkét  
használni, hogy t. i. a' mi a' közjónak kárára  
van, azt meg kell gátolni; mert az a' törvény  
akkor illy okból hozatott. Nem ellensége hát  
a' mi törvényünk semmi intézetnek, a' melly  
nékünk boldogságunkat eszközölheti. Vagy az  
ilyen intézeteket, Nemesi jussaink' 's privilé-  
giumaink' megsértéseinek tartjuk? igen-is azok,  
a' mennyiben a' nem követések rövid időn min-  
den jussainktól megfosztanak. Én azt gondo-  
lom, hogy a' Nemesség és nemes vér, még ál-  
dozatokra-is készen van minden órán; annyi-  
val inkább a' maga örök boldogságának megál-  
lapítására nem vonakodik egy kis segítséggel  
a' közjón könnyebbíteni. De hát van e haszna  
a' makacsságnak, és a' passivitas nem tíz annyi  
áldozatba kerül e, mint az activitas?

Ha jó a' törvényünk, telyesítsük; ha pe-  
dig nem jó; csináljunk jót és éljünk vele. Mi-  
nek tesszük e' külömben-is bajos életet még  
erővel és mesterséggel-is bajosabbá? Hiszen nem  
élünk örökké, csak ideig óráig való polgárok  
vagyunk, semmi szerzeményünket el nem visz-  
szük magunkkal; mért nem tudjuk hát rövid  
pályánkat ró'sákkal béültetni, és mind magun-  
kat, mind másokat boldogokká tenni? vagy ha  
magunk nem akarunk, legalább másoknak ezt  
engedni? Nincs szebb, mint e' világon a' ter-  
mészetnek minden lépten, nyomon, minden fű-  
ben, fában reánk várakozó ártatlan örömei kö-  
zött munkás kezekkel élni, hát mi erről tudni  
se akarunk? Óh kedves Hazám! részre-osztlás,  
szakadás van kebeledben! két részre szakadtak

a' polgárok, az érzők' és az érzéketlenek' felekezetjekre! forrnak az indulatok, hevülnek a' szenvedelmek, ellenkeznek a' kények, munkálódik az Antagonismus; boldog, ezerszer boldog Haza! ha mind ezek a' te örök lételed' alapjára munkállódnak!

Szólljak e még többet? előadjam e a' bajokat in concreto? Cassandrae quia non creditum est, ruit Ilion! Uraim! a' ki boldogúl él, a' ki a' gazdag asztalok mellett a' hízelkedők' víg társaságjokban, 's a' bűtfelejtő nemes borokban szerencsés részesülni; az nem tudja mi a' baj? és azt gondolja, hogy az éhező szegény is, vagy szinte boldog mint ő, vagy mint a' félebarom, boldogságra nem-is való. De a' ki a' megvettetett szegény sorsúak között mindennapos, és érzékeny szíve mind őket, mind a' Hazát átöleli; lehetetlen ennyi látvánságra némán vesztegelni!

Tele van a' Haza kitanúltt, pallérozott, és elkészültt ifjakkal, — mind kész emberekkel, a' kik lótnak futnak, élnek halnak, esdekelnek a' hivatalért, és egymás' szájából húzzák ki a' kenyeret; de mivel a' hivatalokat csak a' tehetős gazdagok' fiaik foglalják-el, a' kiknek módjuk van utakat csinálni, vagy több esztendőig-is ingyen szolgálni 's várakozni, holott hivatal nélkül is élélhetnének; a' legbecsületesebb szegény legények elhagyattatva, csak a' kegyetlen providentiával küszködve, elvénülnek! — Hát illy álnok Syrenek az oskolák, hogy a' szegény ifjút a' munkától nagy ígéretekkel elcsábítván, ifjúságjok' arany idejét keserves tanulások között eltöltetik, és mikor kitanultak, minden pártfogás nélkül elhagyják, és a' kétségbeesés' parttalan tengerén hanyják

vessék? Mennyivel boldogabb lett volna mind ő, ha a' munkához hozzá szokván, jó ízűen használná a' természet' tiszta ajándékait; mind a' Státus, ha olly sok dolgozó kezeket, 's olly sok szerencsétleneket megmenthetett volna? Mi lesz már az ilyenekből? avagy nem kényszerítetik e a' legbecsületesebb erkölcs-is megtántorodni? vagy a' Hazának annál veszedelmesebb tagja 's elkeseredett ellensége lenni?

De hát a' szegény dolgozó parasztnak, a' nyomorúlt adózó népnek sorsa, sok helyeken, mivel jobb a' baroménál? hány van, a' ki több esztendei adójával adós ne volna? hány egész sessió van, a' kinek két ökröcskéjénél, vagy lovacsájánál több semmije sincs? nem azért marad ő adós, mintha makacs és gonosz volna, hanem azért mert semmije nincs. De hogy is volna? holott a' miye terem, az nem elég az adójára, hát még a' sokféle conventionatusok' kielégítésökre, hát még a' maga házanepe' esztendei tartására hol szerez eleséget? a' kereső nyári időt nagyobb részint az Uraság' és Vármegye' robotján tölti-el, — részint az a' legboldogabb, a' kinek legtöbb cselédje van, de más felől az a' legboldogtalanabb-is. A' parasztot így hagyni lehetetlen, hiszen ha az egész Státus arra támaszkodik, tehát legelőször-is azt kellene tántoríthatatlan alapra állítani, különben calculálni lehetetlen. Ilyen panaszok minden szegelyetben találkoznak, és talán egy alapot sincs, a' mellynek ne volnának a' maga szívet-fojtó gyötrelmei. De hogy a' sok sérelmek' előszámálásaival unalmas ne légyek, ezekről inkább elhalgatok, és az orvoslásoknak azon módjára térek által, mellyet csekély értelmem szerint, a' több érzékeny Hazafiak'

javallataik közé én-is bátorkodok bényújtani.

Én, csekély tehetségem szerént úgy ítélek, hogy akármelly bölcs Státusnak fő czéljának kell lenni, a' Hazának örökös alapot alkotni, az az: olyan intézeteken alapítani a' Hazát, hogy az, örökké állandó és virágzó legyen, és sem a' belső meghasonlásra okot és alkalmatosságot ne adhasson, sem a' külső erőszaktól ne retteghessen. Ez volna tehát értelmem szerént a' főczél, ennek eszközei és czéltársai így következnének:

### I-<sup>szőr</sup>.

Én a' Haza' boldogságának legelső alapját a' népességben tartanám, a' méhkasnak példájára. Mert mennél több ember van a' Hazában, annál nagyobb a' consumo, az igyekezet, a' pallérozódás, a' kereset, találmány, szóval az élet forrása. Ha tehát a' népességet ismét czéllá tesszük, ennek eszközei lennének e-képen:

a.) Minden Hazafinak, ha csak egy talpnyi földet bír-is, ha csak külső hivatalban nincs, jószága' vesztesége alatt benn kellene lakni a' Hazában. Eből az a' végzetetlen haszon lenne, hogy a' temérdek pénz nem menvén-ki külső Országokba, a' külső Ország megcsökkenne, a' Haza pedig annál jobban gyarapodna. Csak egy nagy Urnak-is mennyi cseléd kell! melly temérdek sok nép él-el utánna és általa! hát ha minden nagy Ur itt lakna, és ha magyar cselédet nem tartana-is, legalább a' jövedelmét itt költené-el! De még az a' haszna-is lenne, hogy ha az Urak itt laktának, itt csináltatnának a' magok jószágaikon paradicsomokat, és sok ezernyi embereknek

dolgot adván, még ezzel nem a' legfelső jót eszközlőnek; hanem midőn még a' külső országi Herczegeket, Lordokat, Paireket-is ide szoktatnák magokhoz, a' Magyar Kanahánba, ezen dúzs Édenbe; ezzel már a' boldog Magyar földet egész Európa' szemfényjévé változtatnák! Csak a' mi szerette kegyes Nádorunk' egy udvarának mennyit köszönhetünk, hogy közöttünk lakik! hiszen ha ő Budán nem lakna, Fővárosunk sem volna; és ha ő meglakhatik a' Magyar Hazában, miért nem minden, valakinek ebben föld jutott?

b.) A' ki csak olyan állapotban van, hogy egy Aszszonyt eltarthat, a' nőtelenséget rangja' elvesztése alatt meg kellene tiltani. A' ki nem a' szépnemet, hanem csak a' feleséget útálja, az a' társaságnak nem tagja, hanem pestise. A' ki gyermekeket nem nemz, az nem polgár, hanem Cosmopolita; mert a' Hazához semmi se köti úgy az embert, mint az ő ártatlan kis gyermekei, 's ezeknek boldogításokról való szorgalom.

c.) Minthogy a' legmértékletesebb, legtisztább életű házaspár az, a' melly legtöbb gyermekeket nemz; tehát az ilyenekre ha egyéb tekintet nem volna-is, legalább a' gyermekeik' nevelésökben segíteni kellene rajtok, stipendiumok és fundációk által.

d.) A' fajtalanság a' legkegyetlenebb büntetések alatt tiltatna-el és számkiűzetne örökre az emberi társaságból, de úgy hogy a' fejjérszemély soha bűnösnek ne tartatna, hanem a' férjfi, mint gyilkos tekintetne 's lakolna.

e.) A' szegény jó erkölcsű házasúlandók, még segítséggel-is gyámolittatnának.

2<sup>szor.</sup>

Minthogy a' népesség csak azon egygyetlen egy esetben lehet a' Haza' javára, ha a' Haza

minden tagnak foglalatosságot tud adni, hogy senki se heverjen; tehát második fő gond lenne a' munkáról való rendelés-tétel. Ha tehát ezt ismét czélul vesszük, ennek eszközei lennének:

a.) Legjobban a' földes Uraságok.

b.) A' Státus csináltatna országutakat, kanálishat, lecsapolásokat, a' rettentő árvizek eleibe töltéseket, vizregulázásokat, — partszakadásokat bétöltetne, szélhordta homokokat beültettetne, szederfákat, selyembogarakat tenyésztetne 's a' t. Mind megfizetné maga magát örökösen, 's a' pénz, minekutána annyi ezereket táplált, ismét a' forrásra visszatérne.

c.) A' pallérozott mezei gazdaság lábra állíttatnék. Ennek semmi egyéb serkentő eszköz nem kellene, hanem csak minden legkisebb külföldi productumokat áttallyában kizárni. A' legnagyobb fény, pompa, luxus, nem árt semmit, csak minden a' honni productumból álljon-ki. Ekkor a' gazdáknak kész lévén a' piartz, mindent a' mi remek, előmutatni fognak. A' szegény jobbágyság' mezei gazdaságára nézve pedig jobb módot nem lehet javallani, mint van ezen czimű munkában: *Gazdasági Regulátziók' tüköre, Pesten, Trattner és Károlyi betűivel. 1828.* — Ennek az a' véghetetlen haszna-is volna, hogy az Urbárialis sessiókon nem csak a' paraszt kapna, hanem még mindennemű speculánsok, árendátorok, practicus gazdák, tisztek, hivatal nélkül való emberek, — és ezek mellett még melly temérdek cselédség, becsületes kenyérbe jönné!

d.) A' fábrikák, a' kereskedés, és minden kigondolható mesterségek, művészségek, mellyek szinte temérdek kezeket munkával tartanának, magoktól önként virágzásba jönnének.

e.) A' magyar természetményeket külső Országokra kivinni, ez volna leghatalmasabb rúgója [szorgalmunknak! de mi hátráltat? a' nagy vám? Hát ennek valyon nem mi magunk vagyunk e okai? valyon nem sokkal kegyelmesebben akar e mi velünk kegyes Fejedelmünk bánni, mint mi gondoljuk? De ha így jobbnak látjuk, ám tiz annyival-is fizetjük.

f.) A' Czéhek mind eltörültetnének.

### 3.<sup>szor.</sup>

Minthogy az embernek egész életébeli boldog vagy boldogtalan állapotja az egy neveltésében határozódik; de a' Státus' boldogságára-is legtöbbet tesz, ha nevelt és pallérozott polgárokkal bővölködik; mert az értelmes emberrel sokkal könnyebb boldogulni, mint a' butával, és még a' kapa nyele-is másképp áll annak kezében, a' ki egy kis mathezist tud; tehát a' nevelés' tárgyában kellene a' leghatalmasabb intézeteket állítani. Ezen czélra:

a.) A' Tanítóknak mind, még a' legkisebb falusi oskolákban-is Diplomaticus személyeknek kellene lenni, a' kik az egész Paedagogiát alaposan tudják, és erkölcsaikre nézve-is fedhetetlen szelíd 's mintegy tükör életűek.

b.) Az oskolák, a' hozzájuk való nagy kerttel együtt, a' Státus' tárgyai volnának.

c.) Minthogy minden ember valamelly különös tárgyra születik, mellynek elvesztése mind önéki, mind a' Státusnak legnagyobb kára; a' gyermek' tálentumát pedig a' Tanítója esmeri-meg legjobban; tehát úgy kellene nevelni, hogy a' parasztok és jobbagyok külön, a' mesteremberek külön, a' katonák külön, a' tudományra születettek-is külön oskolákba küldtetnének annak idejében, és mindenik annyira

taníttatnék, a' mennyi az ő hivatalához megkíván-  
tatik.

d.) A' gyermek nem szajkónak, hanem okos  
valónak neveltetnék. A' tanítás' elementumát nem  
abstractumon, hanem concretumon kellene kezdeni.  
A' gyenge elmét játékkal kellene tanítani, hogy észre  
se vegye a' tanulást, nem pedig erővel. A' Mathezis  
a' legszebb játék, ha abstractummá nem válik, e' nél-  
kül pedig semmi életneme el nem lehet. Dolgozni,  
az élet' terheit, bajait, szükségait, örömeit tudni, —  
az emberek' sokféle tulajdonit esmerni, — élni —  
kell tanítani. Ez alatt megérvén a' gyermek' esze,  
utóbb a' nemi ösztönökről, a' visszaélés' rettenetes  
következéseiről, a' mellynek koldusa az egész emberi  
nemzet; — a' házassági életre 's kötelességekre tö-  
kéletesen kitaníttatván, végre minden gyermek által-  
adattatnék a' maga vallási iskolájába, és így a' val-  
lást legutóljára okos észszel tanulná. Ezt kitanúlván,  
mehet kiki, a' hová Tanítói alkalmatosnak ítélték.

e.) A' deák nyelvet lehetetlen kárunk nélkül  
eltörölni. Ugyan-is ez örökös mustrául és tükörül  
szolgál nyelvünk' kipallérozására, minden pallérozó-  
dás' forrása abból ered; mint az arany a' gyémántal;  
úgy összeillik a' magyar nyelv a' deákkal. Egész  
Európa nem tudna metrumon írni, ha a' magyar  
nyelv a' deákkal nem vetekedhetne. Micsoda egy  
német hexameter? hanemha egy nevetséges carica-  
tura! prózának jó lehet és felséges; de ne akarjon  
bennünket elhíttetni hexametri méltóságával. Csak a'  
magyar nyelvben élhet Athéne és Róma; de viszont  
a' magyar nyelv-is a' deák által érheti tökélyét. —  
Továbbá, a' Magyar, csak a' deák nyelv teheti uni-  
versalis emberré, ezzel bejárhatja nem csak Hazáját,  
de az egész pallérozott Világot-is. Americában most  
állították lábra a' deák nyelvet. Sok magyar Tudós  
van, a' ki a' deák és magyar nyelvénél többet nem

tud, a' magyar nyelvel nem; de a' deák nyelvel közölhet egész Europa' kincseivel. A' ki deákul tud, az többé nem szorúl nyelvmesterre, ha akarja, magától megtanúlhat a' szobájában akármiféle nyelvet; de nem ám megfordítva, és így a' deák nyelv a' nyelvek' kulcsa. De hány ezernyi ezereknek tápláló kenyert ad a' deák nyelv! a' melly ha nem volna, ők mind szükölködnének. Kár azt az ellenvetést tenni, hogy az ifjú legtöbb idejét ezen tölti-el híjába. Nem idővesztés az alaptétel, bár melly sok időbe kerüljön is, sat cito, si sat bene. Maga a' deák nyelv' tudása többet ér némelly három négy tudománynál, a' mellyel ma az ifjú' idejét a' Praelectiókon töltetik, holott azt csupa könyvolvasásból jobban megtanulhatná, kivált ma, midőn minden tárgyban olly tökéletes könyvek jönnek-ki, hogy sok meséllő és diktálló praelectiót megsemmisítnek. Azt-is kár vitatni, hogy a' gyermek' elméjét korán a' judiciumokhoz kell szoktatni. Nem jó a' természetet soha megerőltetni, ez által a' teste' alkaja úgy megromlana, hogy egész élete és gyenge compactiója csupa betegség volna, és még a' szellő-is ártalmára lenne, sőt ha 30 esztendő's kort érne, igen vén korba jutna. A' gyermeki lelket a' természet érlelje-meg, ne az erőszak, hizlalni kell azt, a' testi érzékeinek a' tágas természetből eledel adás által, nem fogyasztani a' maga megerőltetése által. A' judicium már a' lélek' mécsét fogyasztja, a' melly huzamosan a' nagy erős embert-is minden nedveitől megfosztja, annyival inkább a' gyenge gyermeket koldussá tenné, elhozza maga a' természet annak idejét. A' deák nyelv' tanulása a' gyermekkorra nézve a' legalkalmatosabb időtöltés; mert úgy szólván, játékkal a' legnagyobb kincsre tesz szert, sőt a' nyelvtanulásra csak egyedül a' bohó gyermeki elme legalkalmatosabb. A' csikó lovat míg meg nem érett, kéméljük minden erőltetéstől; mert tudjuk,

hogy egész jövőendő becse, csak a' csikó kori kényeztetésétől függ; így van mindennel a' dolog. Német ország teli van a' Doctorok' lármáikkal, hogy az egész Nemzetjek azért nyomorodik-el, mert az ifjú ideje előtt a' judiciosus tudományokba kerül, nem lévén időt töltő deák nyelv. Tudnak ök-is deákul; de azt ök megfordítva tanulják, t. i. utoljára hagyják, elébb abstractumokat tanulnak, holott a' nyelvtanulásra egyedül a' gyermeki kort alkotta a' természet legbölcsebben. Csak kár, hogy a' deák nyelvet még ma-is sok helyeken abstracte tanítják, sőt tanultatják, és pedig nem a' maga nyelvén, hanem deákul, és a' mi több, versekben, hexameterben, azzal, a' ki még mikor tanul scándálni? Szegény gyermekek! de messze jártok a' természeti józan úttól! Legelső lépés a' nyelvtanulásban az anyai nyelv' grammaticájának tökéletes tudása, azután bátran kezdhet akármibe.

f.) A' lányok' nevelésökben szinte azon módot kellene tartani, mint a' fiakéban; — szintűgy születnek ök mindeure felséges talentummal, mint a' fajak. Melly kár azt ki nem mívelni! holott igen nagy jegyzést érdemel, hogy a' lángész, ha ki nem miveltetik, és annak idejében magának illendő eledelt nem kap; foglalatossága' tárgyául, soha azért el nem aluszik, kitör az mindenben, és ha jóban nem tud, a' roszban bámúltatja magát. Sőt az aszszonyi-nem, talán még nagyobb lélekkel születik, mint a' férjfi-nem, és ez az oka, hogy olly retteneteseznek tartjuk az aszszonyi fortélyokat, mellyekből még a' legnagyobb Filozofus sem tud kívánczorogni, de nem miveltettek! Ha az aszszonyi-nem szintűgy kitaníttatnék, mint a' férjfi nem, nem csak felényi baj nem volna a' világon; de a' legfelségesebb, eddig homály alatt lapangott tárgyak, mellyeket csak egy aszszonyi lélek képes felfedezni, felfedeztetnének; legalább én bizonyos vagyok benne, hogy ha az ifjúság' nevelése

bölcs és tudós aszszonyi személyek által vezéreltetnék ; sokkal nemesebb vérrel nevededne-fel az ifjú. Mért nem illene-be egy bölcs aszszony, még az universitási cathedrára-is? de meg kell jól jegyezni, hogy vagy igazi tudós és Filozofus, vagy tudatlan legyen az ember ; mert a' féltudós, akár férjfi, akár aszszony, kiálhatatlan féreg a' földön. — Minden hát csak a' bölcs neveléstől függ. A' rossz házasság csupán csak a' rossz nevelésnek, és a' legrútább tudatlanságnak czimere. A' rossz anya rossz lyányt nevel, ha tehát a' lyányok-is, mint a' fiak, szinte azon tárgyakra neveltetnének, a' melyekre születtek ; egyenesen magát az ujjal mutató természetet követnének, pedig ebből áll a' boldogság. Most legközelebb Franciaország, azután majd egész Európa egy aszszony-nak fog köszönni olyan kincset, a' melyet semmi tudós férjfi-val eszközölni nem lehetett, t. i. az Egyiptomi Vice-király' háremjének belső állapotját. Nem kell az aszszonyi nemtől megtagadni, a' mi őt illeti ; sok aszszony tanulatlan fővel-is, nemesebb tagja az emberiségnek, az ő kitanultt férjénél. Hát ha még ki-is míveltetett volna! De csudálatos dolog-is őket így elmellőzni, holott az anyák többet nevelik a' gyermekeiket mint az atyák, és a' nevelő tudatlan legyen? Egy szóval: az aszszony-is ember, az ember pedig a' pallérozódásnak tüköre.

g.) Ha jó polgárokat akarunk nevelni, az oskolákhoz veteményes kertek szükségesek, a' hol fiak, lyányok, eggyeránt minden szükséges munkákat játszva megtanulhatnak.

#### 4.<sup>szer.</sup>

Minthogy az egész Státus, az adózó és dolgozó szegény népen alapúl, ezen alapot kellené a' legbátorságosabb, mozdúlhatatlan kőszik-

lára helyheztetni, a' paraszt' sorsán könyörólni.  
Ezen czélra:

a.) Látván, hogy az előítélet mennyire elfoglalja a' pallérozatlan embert, még a' maga szemmel látható és kézzel fogható boldogságának ellenére-is; látván, hogy melly nehéz és csaknem lehetetlen a' neveletlen emberekkel boldogulni, ha valamelly jó intézetet akarunk csinálni; sem a' Tisztje, sem a' Papja nem képes őt a' megrögzött szokása' fertőjéből kitanácsolni; tehát a' 'jobbágyság' nevelése és pallérozódása szintúgy a' Státus tárgya volna, mint az Egyetembéli neveltetés. A' paraszt mind azt tudni köteles, a' mi az ő hivatalát életében követi, a' mit egy jobbágnak, egy cselédnek tudni kell. Ugy boldog mind ő, mind a' Haza. — Melly temérdek sok munkás kéz megmenekednék a' tömlöczöktől, hóhérlásoktól; ha a' szegény paraszt a' szükséges neveltetést megszerezhetné volna! A' durvaság és érzéketlenség minden rósznak kútfeje a' földkerekségén.

b.) Midőn a' paraszt, a' mezei gazdaságtól elfogatik és út csinálásra, 's más ilyenekre szorittatik; ebben tiz annyi kárt vall a' Státus, mint hasznót lát. Ha az Ország' heverő rablégiói, mint dologra izmos emberek, út csinálásra, kanális ásásra, vizek' regulázásaira használtatnának; ha a' katonaság béke' idején a' Haza' munkájára fordíthatnák, talán már készen-is volna a' Haza' boldogsága.

c.) A' szegény paraszt-is szintúgy ember, mint mi, és nem barom, sem machina; tehát arról kellene szoros rendelést tenni, hogy a' jobbágy ne sarczoltassék. Jó szíve van a' szegény parasztnak, sőt a' legjobb; de a' rossz vélebánás által még a' barom-is elromlik, a' kéntelenség és a' mi telhetetlenségük teszi őt sokszor a' legnagyobb gonosztévővé. A' szélsőség, korhelység, pajkosság, mind a' kéntelenség-

nek, maga elszánásnak, kétségbeesésnek és a' sorvasztó, csikorgó szegénységnek következése, a' melly ha a' boszszuállásnak bizonyos nemévé változik; a' szokás által természetté válik, és néha egész helységeket megfekélyesít.

d.) A' parasztnak élő földjét kellene jól regulázni. Ha a' legelője az Urasággal közös, ha a' földjei apró darabokban szanaszét, és a' falutól legmesszebb elszórva vagynak, 's nem trágyázhat; így csak pazér-lás, vesztés, 's haszontalan a' föld, minden csak bitang és Csálti' szalmája!

e.) Minden falu, minden udvar, és minden legkisebb üres föld, sőt a' hol lehet, még a' rét-is, gyümölcsfákkal béültetessék, és eleven kerítéssel, spallérral, nem pedig náddal, sövénnel 's deszkával békeritessék.

f.) A' legelő-mező, kivált a' homokos helyen, topoly, ákác, és fűzfákkal béültetessék, ez által a' klíma-is szelidebb lesz, a' fa pedig esztendőnként elég tüzelőt ad minden Sessióhoz; mert mennél többet vágatik, annál gazdagabb rőzsével fizet, a' trágya pedig nem égettetik-fel a' konyhán.

### 5.<sup>ször.</sup>

Minthogy akármelly társaságot csak az egyesült erő, akarat 's érzelem tarthat-fel, a' legkisebb meghasonlás-is veszedelmes lévén; szoros intézetnek kell lenni az eggyességnek, hazaszeretetnek, nem hatalommal és erővel, hanem örömmel sőt büszkeséggel való érzésére 's fenntartására. Ezen célra:

a.) Ha már a' vallási egységet fel nem állíthatjuk is, (ámbar én ebben semmi lehetetlenséget nem látok); legalább a' vallási gyűlölség örökre eltöröltes-

sék, meggondolván, hogy a' Hazában és Vallásban az a' legveszedelmesebb, legalább való személtag, a' ki gyűlöl, nem a' ki gyűlöltetik.

b.) A' Papok' fizetéseit a' Státus szedje-be, ne a' Pap maga, és a' Státus fizesse érdemökhöz képest.

c.) Semmi állapot és rang ne legyen grádusok nélkül, a' mellyekben pedig grádust nem lehetne csinálni, legalább nemzeti jutalmak állittassanak-fel, a' mellyek bár melly csekélyek-is, csak hogy grádusosak legyenek, elégségesek lésznek a' tagok' sziveiket szüntelen vágyólkodásban függőleg tartani, 's a' roszról elfelejtkeztetvén, jóra, remekre, felségesre sarkantyúzni.

d.) Minden faluban legyen tánczház, a' hol az ifjúság szünnapok' estvéj in a' nemzeti mulatságra özsze gyülekezzen, a' Birónak és esküdt embereknek hivatalos, a' Papnak és Szüléknek pedig önkényes jelenlétekben. A' magyar táncz, magyar dalok, és magyar nyelv virtusnak tartassanak. — A' ki magyarul nem tud, nem lesz szabad pipázni. A' csúfolódás pedig a' legrútabb véteknek tekintessék.

e.) Minden helységben legyen betegház, és halottház, a' hová a' szerencsétleneket tüstént a' legalkalmasabb helyre lehessen vinni.

Ezen előszámlált főczélokon és eszközökön kívül, vagynak még számtalan sok mellyékes czélok és eszközök, mellyek a' Haza' boldogságára tartoznak; de azoknak kidolgozásokat, valamint ezen csekély észrevételeim' megítélésöket, vagy talán megjobbításokat-is, a' mélyebben látó érzelmekre bízom. De minekelőtte ezen értekezésemet bézárnám, még egy két szót kívánok említeni azoknak, a' kiknek kedvek és több idejek van erről bővebben gondolkodni.

Én igen szükségesnek tartanám, a' Státusnak olyan intézeteket tenni, hogy a' felsőbb iskolákból kilépő minden ifjú ember, legalább is egy esztendeig utazzon, még pedig gyalog, hogy így az eddig való iskolai theoriáját praxissá változtatván, lássa - meg a' nagy világot elébb, és úgy térjen vissza Hazájába hívatalt viselni. — Így ismérné-meg az ember a' maga kicsinységét, ha a' Hazáján túl lépven, megláthatná tanultt elmével a' nagy világot, a' természetnek szörnyű kezeit, és az Isteni bölcseségnek kimeríthetetlen mélységét. Mit tud az, a' ki Hazáján túl nem volt? kevélykedni, parancsolni, káromkodni, a' szegényt baromnak nézni, szenvedelmeinek kiállhatatlan rabja lenni; ezek azok a' tulajdonságok, mellyek a' hívatalt viselésére épen alkalmatlanok. Kiváltképpen pedig a' Papi személyekre elmúlhatatlannak tartanám az utazást.

Még azt-is igen bölcs rendtartásnak tartom némelly Országokban, hogy minden jobbágygyermek, bizonyos esztendőig tartozik katona lenni. Ez, az utazásra és tapasztalásra nézve igen nagy haszon; mert egy az, hogy az éretlen házasságok, mint legveszedelmesebb pestis elkerültetnek; más az, hogy a' Státus, regulához szokott jó polgárt kap ingyen.

Ha csak így volna-is Hazánk alapítva, nem öröm volna e élni? és nem dicsőség volna e Magyarinak, még jobbágyának-is lenni? Azon kellene lenni, hogy az életet édessé tegyük, és a' bajt, mikor van elménk, megkevesítsük, 's a' természetben mindent javunkra fordítsunk, semmi alkalmatosságot használatlan el-ne ereszsünk; és még-is az ellenkezőt akarjuk?! Élni és éltetni, — ebből áll a' földi boldogság! hogyan

lehetne hát az boldog, a' ki sem maga nem élhet mások miatt, sem mást nem hágy élni maga miatt? A' ki a' közjótól magát izolálja, éppen azon veszedelembe esik, a' mellytől való féltében magát izolálta. A' közjót kell mindennek előtt dúzs gazdaggá tenni, akkor ne féljen senki az elszegényedéstől, különben híjába való minden igyekezet! Melly nehéz dolog nálunk a' jó gondolatot másokkal közölni! A' szegény Író nem csak fáradságit és éjszakáit feláldozza; de még tulajdon vagyonságát-is a' közjóért kockáztatja, és mind híjába, rajta vész munkája, egy két nemes érzésű olvasó ki nem fizetheti egész költségét! Az a' boldog Státus, a' hol a' könyvet dedicálni nem szorúl a' Szerző, — de mi Patronust sem kapunk, kinek dedikáljuk; minek írunk hát? minek fáradozunk? hagyjunk veszni mindent, ha veszni tért! Szent Isten! melly kín, egy boldog Hazában boldogtalannak lenni!

Csudálatos dolog! a' nagy Urak legnagyobb szükségét szenvednek, — multa petentibus desunt multa. — De ha szükségüket úgy kívánják fedezni, mint elkezdették, a' jobbágyok' kizsárolásokkal, az árendások' confiscáltatásokkal, a' cselédek' 's tiszték' kimustráltatásokkal, 's fizetésök' legkisebb scálára vételekkel; úgy sokáig meg nem állhat a' társaság, mert hát hogyan éljünk? Nekünk szegényeknek minden reménységünk csak abból áll, a' gazdagok által és után élhetni; de ha már a' gazdagok többé reánk nem szorulnak, hát hogyan élünk? nem irtózuunk semmi munkától, semmi hivataltól, csak adjanak; de ha nem adnak, hát mit csináljunk? Mennyi sok temérdek lélek szenved, kínlódik, éhezik, czudarkodik, megtántoro-

dik, és még a' legbecsületesebb erkölcs-is végtére a' tömlöczben találja menedékét. Csak az utazó, melly drágán áll-meg egy korcsmában a' dúzs magyarföldön? holott Bécsben felényivel kijöhetne! és mire mind ezen csigázások? egyedül arra, hogy a' Szabók, Theatralisták, Fiakerek, Boscók, Paganínik, Giraffák tündökölhessenek, és a' kalaptól fogva a' suvixig újabb fényel vakíthassanak. — A' természet igen kevés megéri, — nagyon kevés kell arra, hogy az ember boldog legyen, nincs kívül a' természetben szükség vagy híjányosság, — belől van a' fogyatkozás!

Valamig együtt tartunk, nincs erő velünk megvívni, a' meghasonlás vesztett-el minden Országot. A' Mohácsi veszélytől fogva, minden kárunk a' meghasonlásból, ez, a' vallási czivódásból, ez pedig a' magános haszonféltésből következett, és hogy megmaradt a' Haza, csak annak köszönhetjük, hogy mindig voltak nemes Hazafiak, kik a' közjót eleibe tették önjavoknak.

Nem reményleném, hogy valaki nyílt szívemet vakmerőségre magyarázná, — a' nyíltszívű embertől soha se lehet félni; mert ha még a' Haza él, csak az ilyenek által él. — Sem sérteni, sem gúnyolni nem akartam senkit; de a' mit, a' nép közt legtöbbet forogván, észrevettem; kötelességemnek tartottam bejelenteni, úgy gondolkodván: hogy jobb a' bajnak eleit venni, mint végét várni, és tanácsosabb azt írásban, mint a' maga valóságában szemlélni. Buzgóságból, szeretetből, és jó szívből folynak szavaim.